

20. AMBROSIUS VAN MILAAN, *Exameron, De paradiso, De Cain et Abel*;
andere teksten. – Herkomst onbekend, 10de-11de eeuw.

Perkament; [3] + 105 + [2] bladen; blad en bladspiegel resp. 270 × 180 mm en 230 × 140 mm; één kolom; 33, 34 of 40 regels. Eén hand (Karolingische minuskel) behalve de op fol. 105 r°-v^o bijgeschreven tekst (twee handen in een vroeg-gotische minuskel van midden 12de eeuw). Op fol. 9 r° en 14 v° een opengewerkte bruine initiaal met bloemwerk binnenin, resp. vier en drie regels hoog; acht rode eenvoudige sierinitialen, twee tot vier regels hoog; twee rode titels; een algemene titel en drie beginwoorden met rood opgehoogd; drie met een rode lijn door-gestreepte incipits en explicits. Op fol. 1 r° in de uiterste bovenrand: [...] sancti [Ja]cobi Leo[diensis]?; op fol. [2] v^o voorin: Domus carthusiensium prope Diest (14de eeuw), op fol. [3] r^o voorin: Perti[net ad carthusiam prope Diest] (midden 15de eeuw), fol. 1 v° in de ondermarge: Pertinet ad carthusiam prope Dyest (eerste helft 15de eeuw); op fol. 1 r°, 1 v° en 2 r° in de bovenmarge: Societatis Jesu Lovanii; op fol. 1 r° en 2 r° in de bovenmarge: M[useum] B[ellarminianum]. Negen-tiende-eeuwse met kammarmerpapier overplakte kartonnen band; bruin schaaps-leren rug, versierd met blinde filets.

Brussel, Koninklijke Bibliotheek, 1782-84.

Behalve een fragment van een Latijnse notariële akte gedateerd te Luik in 1352 (fol. [2] r^o voorin met vervolg op fol. [1] v^o achterin), en een volks Mariamirakel in verzen over de verzoening tussen een vrouw en de minnares van haar echtgenoot, *Fratres operamini neque seducamini, non potestis metere si non vultis serere*, dat slechts een hoofdstuk uit een

grotere verzameling is (fol. 105 r°-v^o), bevat dit handschrift drie uit homilieën opgebouwde exegetische geschriften van Ambrosius, bisschop van Milaan († 397): *Exameron libri six* (negen homilieën gehouden op zes achtereenvolgende dagen overeenkomstig de zes scheppingsdagen, fol. 1 v°-70 v°), *De paradiso* (fol. 71 r°-88 v°), *De Cain et Abel libri duo* (fol. 88 v°-105 r°). Uit de twee inhoudsopgaven (fol. 1 r°, 10de-11de eeuw en fol. [2] v^o voorin, 14de eeuw) blijkt dat bovendien de *Historia ecclesiastica gentis Anglorum* van Beda de Eerbiedwaardige († 735) aanvankelijk deel uitmaakte van het manuscript. De oorspronkelijke aanwezigheid van deze Engelse (kerk)geschiedenis in het handschrift verklaart misschien dat dit in Engeland is ontstaan. Rond het midden van de 15de eeuw werd in de opgave van de titels op fol. [2] v^o voorin „Be[da] in gestis Anglorum” doorgeschrapt; men heeft het werk waarschijnlijk weggenomen, omdat zijn inhoud niet paste in de context van de andere geschriften en daarbij vanuit plaatselijk kerkhistorisch standpunt onbelangrijk was; na de verwijdering van Beda's *Gesta Anglorum* werd een papieren blad met de gewijzigde inhoudsopgave ingeplakt (fol. [3] r^o voorin, heden los).

In 1628 merkte F. Sweertius het handschrift op in de bibliotheek van het college of theologantenseminarie van de jezuïeten te Leuven, welke vaststelling A. Sanderus in 1641 heeft overgenomen. Nadien belandde het manuscript in een andere jezuïeteninstelling, waarnaar met de initialen „M.B.” wordt verwezen. Het is goed mogelijk dat zij staan voor „Museum Bellarminianum” of „Museum Bellarmini”, dat R. Bellarminus, s.j. († 1621) als pauselijk curiekardinaal heeft gesticht in het begin van de 17de eeuw om het protestantisme en later het jansenisme in de Nederlanden te polemiseren. Pas een eeuw later werd het instituut vast gevestigd in het jezuïetenhuis te Mechelen. De besproken codex kan aldus best een plaats hebben gehad in de polemische bedrijvigheid van het Museum. Na het midden van de 18de eeuw werd het een „Museum Historicum”, dat zich voortaan zou toeleggen op de studie van de Belgische geschiedenis. De nieuwe instelling werd in 1771 ondergebracht in het professiehuis van de jezuïeten te Antwerpen, waar ook het Museum Bollandianum was gehuisvest. Na de opheffing van de jezuïeten in 1773 werden de bibliotheken van beide instituten in het vooruitzicht van hun verhuizing naar de Sint-Jacobsabdij van de reguliere kanunniken van Sint-Augustinus op de Koudenberg in 1778 geschrift.

Daar het hier behandelde handschrift het Museum Historicum van geen nut kon zijn, is het goed denkbaar dat de codex tengevolge van een beslissing door de Oostenrijkse regering in 1777 genomen, werd overgebracht naar de Bibliotheek van Bourgondië, thans de Koninklijke Bibliotheek te Brussel. Overigens kenden beide Musea in de volgende jaren een gelijklopende geschiedenis (vgl. cat. 21). [F.H.]

F. SWEERTIUS, *Athenae Belgicae sive Nomenclator Infer. Germaniae scriptorum...*, Antwerpen, 1628, p. [716]; A. SANDERUS, *Bibliotheca Belgica Manuscripta sive Elenchus universalis codicum mss. in celebrioribus Belgii coenobiis...*, [I]. Rijsel, 1641, p. 325; L. P. GACHARD, *Mémoire sur les Bollandistes et leurs travaux, spécialement depuis la suppression de l'Ordre des Jésuites, en 1773, jusqu'à leur réunion aux religieux de Tongerlo, en 1789*, Gent, 1835, p. 8-50; G. DUPLESSIS, *Le „Livre des Miracles de Notre-Dame de Chartres” écrit en vers, au XIIIe siècle par Jehan le Marchant, publié... d'après un manuscrit de la Bibliothèque de Chartres...*, Chartres, 1855, p. XXIV-XXVII; A. MUSSAFIA, *Studien zu den mittelalterlichen Marienlegenden*, II, Sitzungsberichte der Philosophisch-Historischen Classe der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, 115 (1888), p. 5-92, vnl. p. 12-13 (opgave der hss.); *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*, XXXII-1, Praag-Leipzig, 1897, p. XXXVIII, LXXXVI, 3-261, 265-336, 339-409; J. VAN DEN GHEYN, *Catalogue des manuscrits de la Bibliothèque royale de Belgique*, II, Brussel, 1902, p. 34-35, nr. 951; L. THORNDIKE, *A History of Magic and Experimental Science during the First Thirteen Centuries of Our Era*, I, Londen, 1923, p. 484, n. 3; A. PONCELET, *Nécrologe des Jésuites de la province Flandro-Belge*, Wetteren, 1931, p. CXVI-CXIX.